

Głównym celem tego projektu jest zbadanie jak zmiany w szyku wyrazów w j. polskim wpływają na zjawiska składniowe związane z koreferencją, która występuje, kiedy zaimek odnosi się do innego słowa w zdaniu. Dokładniej mówiąc, zbadamy role kategorii związanych z dyskursem, takich jak temat-remat występujących w danym szyku wyrazów, w interpretacji koreferencji między zaimkiem i jego odniesieniem. Naszym pierwszym zadaniem będzie ustalenie kontekstów w jakich występują różne szyki wyrazów w j. polskim. Następnym krokiem będzie przetestowanie dostępności interpretacji koreferencyjnej między zaimkiem a jego odniesieniem w kontekstach z kataforą (z zaimkiem dzierżawczym), jak (1)-(2), w zdaniach pytających z przesunięciem tzw. *crossover* (ang.), (3)-(4), oraz z kwantyfikatorem wiążącym zaimek, (5)-(6). W badaniach zostało pokazane, że na koreferencje w przypadku zaimka dzierżawczego wpływ ma oznaczanie elementów jako ognisko (ang. *focus*), np. 'John' w (1b) nie jest oznaczony jako ognisko, co zwiększa akceptowalność koreferencji. Tak samo działa przesunięcie wyrazu 'Tomek' do pozycji przed czasownikiem w j. polskim, co sprawia, że nie jest on oznaczony jako ognisko (2b). Ten sam efekt ogniska/szyku wyrazów obserwowany jest dla struktur *crossover* (3b) i (4b) oraz struktur z kwantyfikatorem wiążącym (5b) i (6b). Oczekujemy, że rezultat naszych działań wskaże, czy te zjawiska podlegają regułom składniowym nakładanym na koreferencje, czy koreferencja jest tu uzyskana poza składnią. Dodatkowo dla tych zjawisk, w których występuje zależność między elementem przesuniętym a jego pozycją wyjściową, tj. *crossover* i katafory, planujemy określić, czy czynniki związane z przetwarzaniem mogą również przyczynić się do dostępności interpretacji koreferencyjnej. Poziom poprawności takich struktur złożonych często przypisywany jest czynnikom związanym z przetwarzaniem. Powodem jest to, że zdania te stanowią wyzwanie dla pamięci roboczej osoby słuchającej, dlatego zdecydowaliśmy się przetestować czy tak też się dzieje w przypadku katafory i *crossover*. Przy takim założeniu, spodziewamy się, że przywracanie z pamięci elementu przesuniętego, który jest bardziej złożony semantycznie, powinno być ułatwione, co skutkować powinno szybszym przetwarzaniem tych struktur oraz ułatwioną koreferencją.

(1) a. As for John, who does his wife really love? ?*His ₁ wife loves JOHN ₁ . 'Co do Jana, kogo tak naprawdę jego żona kocha? Jego żona kocha JANA.'	b. As for John, I believe his wife hates him. You're wrong: His ₁ wife LOVES John ₁ . Co do Jana, wierzę, że jego żona go nienawidzi. Nie masz racji, jego żona KOCHA Jana.'
(2) a. *Jego ₁ mama nie krzywdzi Tomka ₁ .	b. Jego ₁ mama Tomka ₁ nie krzywdzi.
(3) a. ??/?Who ₁ did his ₁ mother praise t ₁ ? Kogo jego matka pochwaliła?	b. ?Who ₁ did even his ₁ mother praise t ₁ ? Kogo nawet jego matka pochwaliła?
(4) a. ??[Którego sąsiada] ₁ jego ₁ żona otruła	b. [Którego sąsiada] ₁ otruła jego ₁ żona.
(5) a. * In every dog ₁ 's cage its ₁ collar hung. W każdej budzie psa jego kołnierz wisiał.	b. In every dog ₁ 's cage hung its ₁ collar. W każdej budzie psa wisiał jego kołnierz.
(6) a. ??/*Każdego ₁ jego ₁ matka kocha.	b. ?Każdego ₁ kocha jego ₁ matka.

Powyższe założenia zostaną przetestowane w serii eksperymentów psycholingwistycznych, przy użyciu ankiet badających akceptowalność (na 7-punktowej skali Likerta) oraz eksperymentów mierzących czasy reakcji. Zadanie polegające na ocenie akceptowalności użyte zostanie w kwestionariuszu dot. szyku wyrazów oraz interpretacji koreferencji, gdzie uczestnicy będą słuchać dialogów i oceniać zdania docelowe lub jego interpretację w konkretnym kontekście zdaniowym. Eksperyment na pomiary czasów reakcji użyty zostanie dla struktur z kataforą i *crossover*. Wykorzystamy tu paradygmat niezgodności rodzaju jaki standardowo stosuje się w testowaniu koreferencji, gdzie oczekiwane jest spowolnienie czasów w przypadku odniesień (czyli 'John' w (1b)), które nie zgadzają się w rodzaju z zaimkiem kataforycznym. Projekt ten ma na celu zbadanie struktur, których nieakceptowalność przypisywano zwykle regułom składniowym oraz których analizy tworzone były dla j. angielskiego, a później adoptowane dla innych języków, w tym polskiego. Analizy te tworzone w ramach gramatyki generatywnej często pomijają inne czynniki mające wpływ na akceptowalność koreferencji. Jak pokazano wyżej, koreferencja zależy od struktury tematyczno-rematycznej zdania, dzięki której wyraz odnoszący się może być lepszym referentem dla zaimka. W języka z dowolnym szykiem wyrazów, efekt ten uzyskiwany jest poprzez przesunięcia wyrazów. Dzięki zaprojektowaniu wieloczynnikowych badań, będziemy mogli przetestować efekt tych czynników, co pozwoli nam na weryfikację wcześniej zaproponowanych hipotez. To z kolei może przyczynić się do zmiany postrzegania koreferencji oraz proponowanych dla niej reguł składniowych. W początkowej fazie zbadamy szczegółowo różne szyki w j. polskim i związaną z nimi strukturę informacyjną, co będzie podstawą dla dalszych badań. Problemy związane z szykiem słów w j. słowiańskich same w sobie generują ogromne zainteresowanie we współczesnych badaniach zarówno składniowych jak i tych na przetwarzanie zdań, jednak danych eksperymentalnych dotyczących j. polskiego wciąż jest niewiele. Wyniki pozyskane w planowanych eksperymentach w znaczący sposób przyczynią się do postrzegania koreferencji w j. polskim oraz czynników poza składniowych, które przyczyniają się do jej akceptowalności. Konkluzje wysnute z zebranych danych wpłyną na wyjaśnienie składniowe tych struktur przez potencjalne wykluczenie wcześniejszych rozwiązań.